

ANALIZA MEDIULUI DE SECURITATE ACTUAL

Mr.ec.drd. Anda PETRACHE

"Security represents ensuring the future welfare"¹, said Laurence Martin, underlining that the economic dimension of the concept, together with security, represent the freedom of doing, of speech, of being ourselves and building ideals. Any existent frustration that estranges us from our goals, as an individual or as a nation, leads us towards uncertainty and makes us feel vulnerable.

Lumea se află acum într-un nou mileniu, în care noile riscuri și amenințări la adresa securității au determinat-o să reconsidere valorile general umane ce leagă între ele statele și națiunile. După amenințarea blocului sovietic, lumea occidentală, și nu numai, își reprezintă principalele riscuri, pericole și amenințări la adresa securității naționale și internaționale atât în funcție de schimbările majore ale mediului de securitate – accentuarea terorismului internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă și decăderea statelor –, cât și în funcție de starea politică, economică și socială a țărilor respective.

În acest context, se evidențiază deosebita complexitate a conceptului de securitate a cărui reprezentare este antrenată de schimbarea socială.

Această noțiune este cu atât mai importantă cu cât nu faptul că acționează pe mai multe dimensiuni – militară, politică, economică, socială și de mediu –, ci faptul că în studiul securității este necesar să se ia în considerare contextul local, social, cultural și istoric al punctului de plecare al oricărui studiu din acest domeniu; și, indiferent de nivelul analizat (național, zonal, regional sau global), omul reprezintă elementul esențial al oricărei forme de organizare socială, iar gradul de realizare a securității acestuia se reflectă în securitatea grupului din care face parte.

Interesele divergente manifestate de la nivel de individ până la nivel de alianțe duc la dezechilibre care se resimt atât la nivel zonal, dar și la nivel de grup, respectiv individual.

¹ Martin Laurence, *Poate exista securitate națională într-o epocă nesigură?*, 1983.

„Dacă toate grupurile sociale doresc să realizeze și să conserve starea de securitate, atunci ele trebuie să pornească de la asigurarea securității individuale, pe baza principiului conexiunii intrinseci a umanității. La rândul său, individul trebuie să înțeleagă și să se conformeze sumei de reguli de influențare și control social al comportamentelor individuale, modelelor specifice și stabile de organizare și desfășurare a interacțiunilor dintre indivizi și grupurile sociale orientate spre satisfacerea unor nevoi de bază, valorilor și intereselor cu importanță esențială, strategică, pentru menținerea colectivității sociale stabilite de instituțiile sociale.”²

Indiferent din ce punct de vedere am aborda subiectul securității globale, a riscurilor, pericolelor și a vulnerabilităților, care planează asupra unei zone de interes, din dorința de a preveni escaladarea conflictelor latente existente la orice nivel structural al colectivităților umane, trebuie să nu pierdem din vedere că în esență, omul, prin acțiunile sale individuale sau de grup, a fost și va continua să rămână cea mai importantă resursă, cel mai important factor de analizat.

Oamenii formează grupuri etnice împinși de nevoia lor de identitate și de securitate. Privind cu atenție evenimentele care au urmat în spațiul de influență ex-sovietic nu putem să nu observăm că la baza evenimentelor imediat următoare s-au aflat, în principal, cauze sociale.

Dezintegrarea instituțiilor statului și haosul care a urmat căderii blocului comunist a făcut ca oamenii să se simtă în nesiguranță. Bucuria de a scăpa de un regim totalitar le-a fost umbrită de apariția sentimentului că sunt în derivă; ei și-au pierdut unitatea de supraviețuire – apartenența la un stat care nu mai era capabil să le acopere nevoile de bază. În acel moment, oamenii au încercat să găsească noi forme de organizare socială care să le creeze sentimentul de siguranță și care să îi ajute să acceadă la noi poziții de putere și profit. A fost ușor să se întoarcă spre grupul lor etnic și să îl identifice, ca unitatea lor de supraviețuire, căci membrii grupurilor etnice își oferă reciproc sprijin emoțional și ajutor pentru rezolvarea nevoilor și problemelor personale.

În acest fel, numeroasele conflicte, cele vechi, moștenite din perioada comunistă și cele noi generate de perioada de tranziție, au devenit conflicte între grupuri etnice, foarte greu de abordat și de rezolvat.

Mediul internațional actual este deosebit de dinamic și în continuă schimbare, reprezentând evoluția de ansamblu a cadrului politic și economic rezultat în urma evoluției internaționale după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial. Are loc, așadar, o reconfigurare a diagramei relațiilor de putere: de la un sistem global bipolar, în care Statele Unite ale Americii

² Alexandra Sarcinschi, *Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI, Omul – subiectul securității naționale și internaționale*, p. 69.

(SUA) și URSS îndeplineau rolul de superputeri, iar puterile regionale aveau o putere redusă, la un sistem multipolar, în care distingem superputeri (SUA), puteri regionale (China, Rusia, Japonia, India, Coreea) și puteri de nișă (state sau entități nonstatale care și-au dezvoltat o capacitate mare într-un domeniu relativ îngust și limitat, dar care le dă posibilitatea de a influența, uneori în mod determinant, dar pe termen scurt, evoluția mediului internațional).

După terminarea „războiului rece”, principala sursă de instabilitate a fost reprezentată de conflictele interetnice, religioase, naționaliste, generate de fragmentările intrastatale care au avut loc imediat după prăbușirea comunismului în Europa Centrală și de Est.

Sfârșitul secolului XX a fost marcat de actualizarea problemelor naționale. Comparativ cu perioada anterioară, paralel cu problema relațiilor interetnice se conturează cea a relațiilor etnostatale. Chiar și în țările europene cu tradiții democratice stabile a crescut importanța factorului etnic în politica internă și relațiile interstatale, iar raporturile puterii de stat cu minoritățile naționale se dezvoltă într-un diapazon larg de la colaborarea productivă până la confruntare, care în unele cazuri evoluează la conflicte armate.

Din acest punct de vedere situația politico-militară, din Europa mileniului al III-lea este caracterizată de menținerea unor zone cu grad ridicat de risc pentru securitatea europeană, existența unor crize nesoluționate ce prezintă pericolul reizbucnirii unor conflicte sângeroase (Kosovo, Cipru, Albania, Bosnia și Herțegovina, Zona Transnistreană a Republicii Moldova, Caucaz), dispute interne de natură etnică sau religioasă, ce pot degenera în conflicte (Macedonia, Serbia, Bosnia și Herțegovina), internaționalizarea unor dispute interne, în special de natură etnică și socială (Kosovo, Franța), revendicări teritoriale sau de altă natură ce tensionează relațiile dintre statele implicate (Grecia și Turcia, Grecia și Macedonia, Albania și Grecia, România și Ucraina).

De asemenea, se mențin tendințele de autonomie ale unor grupări etnice (albanezii, maghiarii) cumulate cu tentativele unor state de a elabora acte normative cu valoare (aplicare) transfrontalieră și discriminatorii pe criterii etnice sau de altă natură, dificultățile pe care le întâmpină unele state în procesul tranziției, existența unor minorități etnice (precum: albanezii din Kosovo și Macedonia, minoritatea turcă din Grecia și Bulgaria, kurzii din Turcia, ungurii din Voivodina și România) active din punct de vedere politic și care se consideră oprimate de populația majoritară din statele respective, dar și intensificarea amenințărilor de natură non-militară la adresa siguranței naționale a statelor din zonă (crimă organizată, terorism transfrontalier, trafic ilegal de droguri și armament, imigrația ilegală), la care se adaugă (nu lipsite de importanță!) catastrofele naturale.

Deși statele se confruntă cu o gamă largă de amenințări și de probleme de securitate, amenințarea terorismului reprezintă punctul focal al politicii de

securitate pe ambele maluri ale Atlanticului. Conflictele intrastatale și statele problemă au devenit, de asemenea, preocupări majore în planul securității internaționale, făcând o prioritate politică din operațiile de pace și stabilizare. În același timp, statele totalitariste continuă să amenințe stabilitatea regională. Proliferarea armelor de distrugere în masă sau amenințarea astfel generată, produce îngrijorare în privința folosirii acestora în ducerea războaielor și provoacă crize în relațiile cu țări precum Coreea de Nord și Iran.

Crima organizată susține corupția și teama, și deturneză resursele de la folosirea acestora în activitățile economice legitime. Migrația ilegală și neajunsurile în privința integrării sociale a comunităților de imigranți pot crea o subclasă definită rasial și religios, alimentând extremismul și violența de natură identitară în cadrul societății.

Totodată, se configurează amenințările indirecte, netradiționale și asimetrice, cum sunt:

- dependența energetică (Europa fiind cel mai mare importator de petrol și gaze naturale) majoritatea furnizorilor aflându-se în zona Golfului, Rusia sau Africa de Nord, importurile de energie situându-se la un procent de 50% și urmând să crească, până în anul 2030, la 70%;
- acțiunile individuale sau colective de accesare ilegală a sistemelor informatice;
- agresiunea economico-financiară;
- provocarea deliberată a catastrofelor ecologice.

„În aceste condiții, războiul nu se mai prezintă ca o înfruntare între entități simetrice, între beligeranți oarecum egali, care se pregătesc din timp și se cunosc destul de bine, ci capătă un caracter disproporționat și asimetric, de o parte situându-se marea putere politică, economică, tehnologică și informațională, în jurul căreia se grupează o foarte puternică și interesată comunitate internațională – în esența ei, dominantă și globalizantă – și, de cealaltă parte, restul lumii, care se prezintă ca un amalgam diform, dezordonat și imprevizibil, caracterizat de anomie socială, fragmentare, sărăcie, persistență a unor focare generatoare de crize și conflicte și opoziție față de constituirea unor noi centre de putere, care sunt percepute ca noi forme de dominare.”³

„Adevăratele cauze ale războaielor și conflictelor armate sunt jocurile de interese.(...) Interesele sunt efecte ale posibilelor perspective ale unor realități dorite. Ele sunt raționamente deductive și inductive, sunt proiecții în viitor, ecuații care se cer a fi rezolvate. Pentru a înțelege interesele, trebuie cunoscute foarte bine realitățile, constantele și variabilele, tendințele evoluției acestora, precum și atitudinea factorului uman, a structurilor și instituțiilor

³ Gl. dr. Mircea Mureșan, gl.bg. (r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul Viitorului, Viitorul Războiului*, Editura U.N.Ap., București, 2004, pp. 24-25.

față de aceste realități, ca parte a acestor realități. Interesul exprimă, de fapt, o tendință și se manifestă printr-o relație. El se particularizează, se individualizează, se generalizează, se concretizează, se combină, se metamorfozează, dar niciodată nu dispăre. Există interese individuale, interese de grup, interese instituționale, interese de stat etc. <Interesul de stat> este folosit, uneori, ca argument forte, chiar suprem, pentru a justifica unele acțiuni. El apare sub forma unei proiecții necesare, vitale pentru anumite structuri și funcționalități, pentru buna funcționare a statului, înțeles ca protector al ființei umane, al individului și al societății, și se exprimă în propoziții apodictice, în imperative categorice. Există interese economice, interese sociale, interese politice, interese naționale și interese internaționale. Există atâtea interese câte realități, câte entități, câte structuri și câte funcțiuni.”⁴

O formă meschină a războiului este războiul economic, deoarece este un război continuu, care se intensifică sau se diminuează, în funcție de multiplele determinări ale acestei confruntări. Are, de asemenea, multiple configurații și numeroși beligeranți. Este, în fond, o luptă continuă pentru supraviețuire economică, pentru prosperitate și dominație, având o mulțime de forme de manifestare.

Este binecunoscut faptul că petrolul a dominat geopolitica în secolul XX, dar și începutul secolului XXI, indiferent de ceea ce s-a dorit a fi prezentat drept evidență. Într-o lume în care petrolul asigură 40% din energia lumii și peste 90% din combustibilul mijloacelor de transport, geopolitica nu poate ignora premisa că economiile industrializate pot oricând intra în „foame de energie”, ceea ce ar declanșa competiții cu un ridicat potențial conflictual pentru rezervele existente. O scurtă trecere în revistă a principalilor actori politici ai lumii, deși în geopolitica petrolului ar fi mai potrivită sintagma „centre de putere”, relevă deosebiri între ele, dar și un punct comun. SUA, Uniunea Europeană (UE) și Japonia sunt state cu economii avansate și dezvoltate, instituții financiare, naționale și internaționale, stabile și puternice, societăți democratice așezate, constituite pe principiile primordialității legii și drepturilor omului. De asemenea, ele asigură o calitate a vieții superioară la toți indicatorii. China și India sunt state cu economii având ritmuri intense de dezvoltare, stabilitate financiară, societăți în curs de deschidere și modernizare, deși tradițiile au o influență puternică, iar calitatea vieții este departe de cea a statelor din prima categorie. Punctul comun al tuturor acestor centre de putere o constituie dependența, în special dependența de resursele energetice. În mare măsură, aceasta este realitatea care le modelează comportamentul geopolitic, precum și conținutul strategiilor. Un loc distinct în rândul centrelor de putere îl reprezintă Rusia. Ea întrunește trăsături specifice ambelor categorii enumerate, dar ceea ce o deosebește radical este

⁴ Idem, p.57.

faptul că nu este dependentă de resurse naturale, dar această independență îi influențează și ei în aceeași măsură geopolitica și strategia.

În aceste condiții, geopolitica petrolului domină preocupările guvernelor lumii și se manifestă într-o multitudine de forme, începând de la cooperare multilaterală, investiții în domeniu, asistență tehnică, licitații, ajutoare economice și financiare, privatizări, condiții preferențiale etc., până la forme care amintesc mai curând de geostrategie, fiind dominate de componenta militară, amenințări și demonstrații de forță, prezență militară și chiar violență armată.

Astăzi, principalii actori ai geopoliticii petrolului sunt SUA și Rusia. Fiecare dintre ei demonstrează că și-au elaborat politici și strategii solide în acest domeniu. Obiectivele lor sunt diferite, dar faptul că există o anumită complementaritate între obiective face ca, pe termen lung, cei doi să coopereze, bineînțeles neexcluzându-se competiția pentru poziții cât mai favorabile.

O zonă dominată astăzi de concurența între cei doi actori este cea a Mării Caspice. Dar complexitatea zonei, conflictualitatea potențială, disputele juridice asupra mării propriu-zise vor obliga, mai devreme ori mai târziu, pe toți subiecții internaționali implicați, inclusiv pe cei doi, să coopereze pentru menținerea stabilității ei, altfel vor avea toți de pierdut, destabilizând piața energetică, ceea ce ar putea afecta toate țările lumii și ar provoca reacții mult mai periculoase. Bogată în petrol și gaze naturale, zona Mării Caspice include interesele statelor învecinate nemijlocit: Azerbaidjan, Kazahstan, Iran, Rusia și Turkmenistan. Între aceste țări există puncte de vedere deosebite referitoare la statutul și la modalitățile de exploatare a resurselor, ceea ce împiedică demararea unor programe pe termen îndelungat.

În multe țări, s-a conștientizat necesitatea de a renunța la orgoliile și disputele tradiționale și a realiza sinergia în lupta împotriva unor pericole care afectează toate domeniile vieții sociale și care au căpătat un caracter internațional, dar și în ceea ce privește colaborarea, cooperarea și sprijinul reciproc în derularea unor proiecte comune, care să aducă avantaje terțelor părți.

Politica actuală de contracarare a vulnerabilităților la adresa securității și apărării (la nivel global sau zonal) gravitează în jurul ideii de stopare a conflictelor inter și intrastatale, gruparea statelor în organizații internaționale, menite să asigure un climat satisfăcător de securitate și apărare.

Niciodată în istoria modernă a omenirii nu au existat atâtea elemente de incertitudine. În ciuda numeroaselor ipoteze emise în anii din urmă, puțini sunt capabili să întrevadă ce se va întâmpla pe termen mediu sau lung, iar ipotezele lor să fie veridice. Valorile în creștere ale componentelor noii ecuații de securitate conduc la concluzia că am intrat într-o epocă a insecurității strategice. Situația este cu atât mai complicată, cu cât procesul globalizării continuă, ceea ce înseamnă că nimeni nu se poate considera în afara jocului. Nevoia de autoprotecție a unor state ar putea să provoace un al treilea reflux

al democratizării, care să pună capăt celui de-al treilea flux al democratizării. Care sunt statele cele mai amenințate nu este greu de ghicit, dar nici democrațiile consolidate și marile puteri nu se pot considera la adăpost. Din această perspectivă, noile amenințări la adresa securității obligă statele lumii să lucreze împreună pentru apărarea valorilor comune de democrație, securitate și libertate.

Concluzii

În practica internațională s-a constituit o nouă matrice comportamentală ce include măsuri prealabile izbucnirii crizelor și evitarea escaladării acestora spre conflict deschis. Prevenirea crizelor implică un ansamblu de acțiuni (politice diplomatice, militare, economice, informaționale etc.) integrate în seturi de măsuri de anticipare, detecție, evaluare, stabilizare și control orientate spre reducerea tensiunilor antagonismelor interstatale.

Comunitatea internațională poate și trebuie să intervină pro-activ sau cu rol de mediator în zonele cu potențial sporit de instabilitate, în sensul asigurării stabilității și securității regionale și globale.

Actualul mediu de securitate este influențat de schimbările și transformările continue generatoare de noi riscuri și amenințări. Aceste noi provocări cer ca securitatea să fie fundamentată pe noi modalități de abordare a riscurilor asimetrice și non-convenționale, înglobând noi tipuri de solidaritate internațională. În acest context devine tot mai evident faptul că interesele și obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională. Aceasta cuprinde forme de acțiune conjugată ale statelor care împărtășesc interese și valori comune.

Europa evoluează spre un mediu de securitate prin cooperare, al cărui element definitoriu este integrarea politică și economică și extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democratice.

"Desigur, valorile sunt diferite, pentru că și lumea este diferită. Important este ca în perpetua construcție a mediului de securitate de care omenirea, în prezența numeroaselor vulnerabilități are atâta nevoie, să se țină seama de ele, să fie adică respectate. Valorile lumii sunt complet diferite unele de altele. Dar un mediu de securitate viabil nu se poate constitui decât pe baza respectului valorilor, al tuturor valorilor. Trebuie să menționăm, de asemenea, faptul că trăim în societatea informațională, care are alte reguli de manifestare decât cele pe care le cunoaștem, iar securitatea internațională nu mai ține de determinismul clasicist."⁵

Este adevărat că între principalii actori care-și dispută rolurile într-o anumită zonă de interes există diferențe economice, sociale, politice, culturale, etnice, religioase semnificative; între unele dintre ele nici acum nu sunt eludate probleme de patrimoniu, de apartenență teritorială – nedreptăți pe care le-a lăsat

⁵ Dr. Gheorghe Văduva, *Colocviu strategic* Nr. 4, Editura U.N.Ap., 2003, p.28.

moștenire istoria. Dar asta nu înseamnă că nu avem potențiali parteneri valabili în aceasta parte a lumii, că dialogul și cooperarea cu ei sunt lipsite de interesul pe care-l reprezintă un parteneriat de drum lung și reciproc profitabil.

Nicio colaborare nu poate produce rezultate rapide și spectaculoase, dar poate oferi un cadru propice stimulării încrederii reciproce între țări și poate contribui la dezvoltarea spiritului de cooperare multilaterală, pregătind astfel, statele pentru o angajare viabilă în proiectele mai ambițioase ale integrării europene.

Statele din Europa lărgită, și nu numai, trebuie să fie încurajate să-și sprijine reciproc aspirațiile, mai degrabă decât să se țină pe loc una pe alta într-o competiție inutilă, care seamănă atât de mult cu jocurile cu sumă nulă.

Bibliografie

- Colectiv, *Sceptrul de oțel al zeului Marte*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994.
- Gl.bg.(r.) dr. Gheorghe Arădăvoaice și lector univ col. Valentin Stancu, *Războaiele de azi și de mâine. Agresiuni neconvenționale*, București, Editura Militară, 1999.
- Col. Dumitru Sava, *Războiul, de la coșmarul de ieri la misterul de azi și apocalipsa de mâine (II)*, în revista *Gândirea Militară Românească*, nr.4/1998.
- Lt.col. Al. Rizescu, *Aspecte teoretice privind cadrul de desfășurare a acțiunilor militare la începutul secolului XXI*.
- Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura ANTET, 1998.
- Alvin și Heidi TOFFLER, *Război și antirăzboi, Supraviețuirea în zorii secolului XXI*, București, Editura Antet, 1996.
- Kenneth F. McKenzie, Jr., *The Revenge of the Melians Asymmetric threats and the next QDR*, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington DC, 2000.
- Gl.lt. Patrick M. HUGHES, *Amenințări și provocări pe plan mondial în deceniile următoare, Raport prezentat, în septembrie 1999, Comisiei parlamentare a SUA*.
- Jonathan TUCKER, 1997, "Asymetric Warfare: an emerging threat to US security", *The Quadrennial Defense Review*, Web www.comw.org/qdr/tucker.htm.
- Steven METZ și Douglas V. Johnson II, *Asimetria și Strategia militară a SUA*, ianuarie 2001, p. WEB: <http://carlisle-www.army.mil/usassi-welcome.htm>.